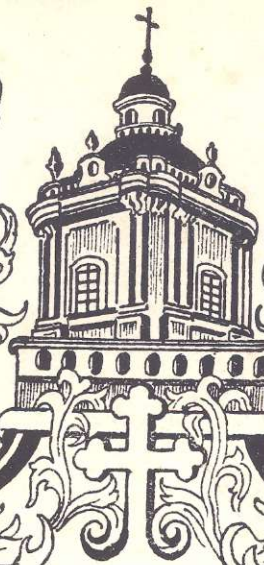

1947

ЕПАРХИАЛЬНЫЙ ВЕСТНИК

Библиотечка Духовизм

№4

МАЙ-1947

ОЛЬГА

1870 FEBRUARY 10

1870 FEBRUARY 10

1870

1870

ЄПАРХІАЛЬНИЙ ВІСНИК

О Р Г А Н
ЛЬВІВСЬКО-ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО
ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

№ 4

РІК ВИДАННЯ II

Л Ь В І В
Квітень 1947 р.

З М І С Т

	Стор.
Пасхальне Послання Архієп. Макарія	99—101

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

И. Максимко. — «Православія сіяніє»	102—105
---	---------

ПРОПОВІДІ

Архієп. Макарій. — Слово в день роковин Львівського Собору	106—108
о. д-р Костельник Гаврііл. — Слово під час концерту духовних співів	108—110

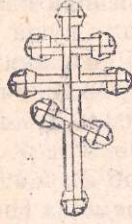
С Т А Т Т І

о. д-р Костельник Гаврііл. — Воскресіння день	111—113
о. д-р Костельник Гаврііл. — Непомилність папи і римської Церкви	114—120
Хруцький Сергій. — Великий обвинитель унії	121—126
Х Р О Н І К А	127—128

„Епархіальний Вісник“ виходить щомісяця в двох аркушах друку.
Ціна одного номеру 7 крб. — Тираж 5000

Відповідальний редактор Макарій, Архієпископ Львівський і Тернопільський.
Адреса редакції і адміністрації: Епархіальний Вісник, Львів, пл. Юра ч. 5.

Обласна друкарня, Львів, вул. Спартака № 4.

З ЛАСКИ БОЖОЇ
СМИРЕННИЙ МАКАРІЙ,
АРХІЄПИСКОП ЛЬВІВСЬКИЙ І ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ,
СВЯЩЕННО-АРХІМАНДРИТ ПОЧАЇВСЬКОЇ СВ.-УСПЕНСЬКОЇ
ЛАВРИ

*Всечеснішим душпастирям, благочестивим
інокам і всім вірним Святої Православної
Церкви на Львівщині и Тернопільщині*

ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!

Ще раз милосердний Отець наш Небесний дав усім нам радість поклонитися святому Христовому воскресінню. До світла, до найвищої радості закликає нас Свята Православна Церква в «сеї нареченній і святій день», що є дійсно «праздников праздник і торжество єсть торжеств».

І коли вся наша душа нині повна святої радості Великодня, коли ми очищаємося цією радістю і в ній наближаємося до Господа Бога, Єдиного Джерела життя й правди, то тим самим зближаємося один до одного. В ці великі дні свят почуваємо себе справді рідними й близькими один одному, як діти Єдиного Отця і поспішаємо поділитися взаємно чистою радістю найбільшого свята нашої віри. За цією потребою душі, за давнім християнським звичаєм, від щирого серця вітаю всіх вас, дорогі во Христі сопастирі, боголюбиві іноки і всі вірні Святої Православної Церкви, як любих дітей, що вас дав мені Господь, вітаю всіх вас з ясною радістю воскресіння Христового.

Христос воскрес!

«Небеса убо достойно да веселятся, земля же да радуется, да празднует же мир, видимий же весь і невидимий: Христос бо воста, веселіє вічне». І Свята Церква своїми веселими, захопленими піснями; і дивний у красі своїй Божий світ своїм оживленням і розквітом після зимового завмирання; і наша думка про воскресшого нині Христа, і наше серце, повне вдячної молитви, — усе кличе нас до чистої радості в ці великі й святі дні Христової Пасхи.

Для нас зрозуміла ця радість Церкви, ця велика наша утіха, Воскресіння Христове це — сама основа віри нашої. Радістю воскресіння живе Церква Христова. [В цьому — сама душа Православія].

Христос воскрес! Подано спасіння людям: любов'ю Божою на хресті очищено гріхи людські; стражданнями Богочоловіка знищена влада гріха, зла і смерті; воскресінням Христовим подолана смерть; перед нами відкриті двері до вічного життя в славі небесній; нам подаються благодатні сили Святих Тайн, щоб ми могли досягнути життя вічного; ми пізнали Бога, віруємо в Нього, йдемо за Ним.

Нехай же свята радість Христового воскресіння буде радістю життя нашого так, як була вона радістю життя й основою подвигу апостолів, ісповідників, мучеників, великих отців і учителів і святих праведників Божих. Бо для тих, хто живе радістю воскресіння Христового, нема сили гріха: він обмитий і прощений, і Господь любить нас, а ми любимо Його. Нема пекла, бо воно подолане, — не може бути муки там, де панує радість і любов. Нема після Христового воскресіння смерті, бо для нас смерть тільки відкриває життя вічне, небесне. При радості Христового воскресіння нема ніякої біди чи журби, що була б незносіма, понад наші сили, бо земна журба й смуток — тільки тінь минуша перед сяйвом радості, уготованої для тих, хто любить Христа Воскресшого.

«Отже, коли ви воскресли з Христом, небесного шукайте, де Христос сидить праворуч Бога; про небесне думайте, а не земне. Вмерли бо ви, і життя ваше збережане з Христом у Бозі; а коли з'явиться Христос — життя ваше, тоді й ви з ним з'явитесь у славі» (Кол. 3,1—4). Так навчає нас святий Апостол освячувати все життя наше постійною духовною єдністю з Господом Богом, дарованою нам через Христове воскресіння.

Чесно й щиро виконуємо кожний ту працю й ті обов'язки, до яких покликав нас Господь. За наукою святого апостола Павла, «все, що робите, робіть від душі, як для Господа» (Кол. 3,23), пам'ятаючи, що тільки тоді, коли будемо йти за Христом, несучи свій хрест, тоді тільки прийдемо до радості воскресіння й життя вічного во славі Божій.

Христос воскрес! Нехай же радість Христового воскресіння ніколи не згасає в душах ваших, нехай вона завжди загриває серця ваші, освячує ваші думки й почуття, нехай вона укріплює ваші сили для діл християнської любові, правди й добра.

«Пасха священна нам днесь показася» в живій духовній єдності з Святою Православною Церквою, що по всіх усюдах, на безмежних просторах нашої Великої Батьківщини і на всім світі єдиним серцем прославляє нині святе Христове Воскресіння. Радість великого свята Пасхи Христової помножується і зміцнюється в нас дарованою нам від Господа радістю нашого повного єднання з усім побожним православним народом нашим у лоні єдиної Матері — Святої Православної Церкви. Обійми Святої Церкви Православної завжди широко були розкриті для нас, і вона з любов'ю пригортає нині до свого серця дітей своїх, що примусом і недолею були відірвані від неї, але ніколи не забували, що їх предки були православними, що православним був і ввіки буде наш побожний народ. Це велике святе діло відродження, воскресіння Православної Церкви на землях наших, з ласки й благословення Господа Бога, вже щасливо завершується.

Але в цей великий і святий день душа наша прагне й хоче, просить і благає Воскресшого Христа, «Святителя ісповідання нашого» (Євр. 3,1), щоб радість наша була повна, нічим не потьмарена, щоб її розділяли з нами всі наші брати, діти народу нашого, нащадки побожних православних предків, оборонців віри православної, ті, поодинокі вже тепер, душ-

пастирі й браття наші, які ще не прислухалися до голосу Церкви, що кличе їх до єдності, не поєднали свою волю з волею Божою — «да всі єдино будут» (Йоа. 17, 21).

«Пасха красная, Пасха Господня, Пасха, Пасха всечестная нам возсія: Пасха, радістю друг друга обимем». Давно ще сказано: «Радость Господня — сія есть сила наша» (Неем. 8,10). Невже ж марною буде в нас ця сила чистої Господньої радості Христового воскресіння, коли нам Господь «дав служіння примирення» (2 Кор. 5,18)? Невже сила радості воскресіння Христового поступиться перед холодною похмурістю заляканої совісті? Невже братня єдність з усім священством і народом в лоні єдиної Матері — Православної Церкви не краща від блукання по тих стежках, де народ наш переніс стільки духовної кривди, зневаги й терпінь? Невже чиста любов Матері — Православної Церкви, в якій знайшов істинного Бога наш народ, дає менше радості й втіхи, ніж перебування ваше в чужій огорожі, де вас протягом віків ображали, упосліджували і ніколи, ніколи не матимуть вас за своїх, справжніх, рідних.

Нехай же не буде найменшої тіні розділення там, де повинна бути єдність, братня, щира, глибока й сердечна єдність во Христі, «щоб пізнати Його і силу воскресіння Його» (Флп. 3,10).

Молю Воскресшого Христа Спасителя і Бога нашого, щоб радість Воскресіння Його завжди освячувала і братньою любов'ю єднала всіх нас у Святій Православній Церкві, щоб чистим серцем, непохитною вірою православною, життям побожним, по дару благодаті Духа Святого, ми завжди свідчили, що

ВОІСТИНУ ВОСКРЕСЕ ХРИСТОС!

† *МАКАРІЙ, Архієпископ Львівський і Тернопільський,
Священно-Архімандрит Почаївської св.-Успенської
Лаври*

Великдень 1947 р.
м. Львів
при кафедрі св. Юра.

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

„ПРАВОСЛАВІЯ СІЯНІЄ“

(Святкування першої річниці возз'єднання греко-католиків Галичини з Православною Церквою)

Минув один тільки рік від Львівського Церковного Собору 8—10 березня 1946 року. Один рік це — не ювілейний речінець. Але це був перший рік нашого життя в рідному домі Божої милості, в матерному лоні нашої Православної Церкви. З примусу історичної неволі ми колись мусіли були покинути свій рідний дім — Православну Церкву наших предків, ба, навіть розлучитися з братами — синами нашого ж народу, цілі віки прожити в чужому світі, далекому для нашої свідомості й чуття. Віками тужили ми за рідним домом нашої душі, за батьківщиною, і ці терпіння навчили нас добре зрозуміти їх нічим незаступну, неоціненну вартість. Збагачені пізнанням чужого світу, ведені всією силою любові нашого серця до власного нашого рідного дому, рік тому вернулися ми нарешті, до нього — до нашої святої Православної Церкви, до духовної єдності з усім нашим православним народом. Тому рік, за висловом бото-службової пісні, від Львівського Собору «Православія сіяніє» вернулося і для західної частини віднині єдиного у вірі та благочесті нашого народу. Ось чому ця річниця навіки буде святом для всього віруючого галицького народу і для всієї Православної Церкви.

Львів — розум і серце великого діла нашого возз'єднання з Православною Церквою, храм св. Юра — місце львівського Собору «повороту до віри батьків» були також осередками свята першої річниці сйави Православія на нашій землі. Не пожалували свого труду й здоров'я для подорожі в несприятливих умовах несподівано холодного часу і прибули до Львова звеличати свято наші галицькі Владики — Преосвященний Антоній, єпископ Станиславський і Коломийський та Преосвященний Михаїл, єпископ Дрогобицький і Самбірський. Уже в самому завітанні сусідніх архіпастирів бачимо добрий наслідок нашого возз'єднання. «Провославія сіяніє» єдне в щирій братній любові всі наші західні землі. А ще донедавна не було цього. Не було тому, що не було згоди та єдності. Львів шукав наближення до чистоти нашого східного обряду, прагнув зберегти його та звільнити від латинських, чужих налетіlostей. Станислав, із своїм єпископом Гр. Хомишиним, рішуче повернувся був на Захід, до Рима, намагаючись прищепити нам чужу, латинську свідомість і звичаї. Аж тепер, після повернення до Православія, в його сйаві зоріє дійсна єдність усіх наших обласних Церков.

У день свята — в другу неділю посту, 9 березня урочиста Служба Божа зібрала до кафедрального собору св. Юра величезні маси віруючих львов'ян, що переповнили нашу величну святиню. О десятій годині ранку архікафедральний хор святочно піднесеним співом зустрічає Високопреосвященного Макарія, архієпископа Львівського і Тернопільського. «От восток соннца до запад буди ім'я Господне благословенно от нині і до віка! В цей день наша душа відкриває і знаходить нові сторони змісту в цій пісні, неначе нові грані в коштовності, яку щодня звикло ба-

чити наше око. Так, воістину так сталося аж тепер, що «от восток сонця до запад» відтепер і повіки благословенне ім'я Господнє серед народу нашого, бо аж тепер настало для нього по всіх усядах «Православія сіяніє».

Після євангелія соборний священик о. Крижанівський О. виразно відчитав послання всіх трьох галицьких Архіпастирів до вірних західних областей з нагоди першої річниці Львівського Собору.

Перед престолом у щирій молитві за народ Божий стоять наші архіпастирі й пастирі, що на поклик Небесного Пастиреначальника взяли на себе велике служіння святому ділу нашого возз'єднання з Православною Церквою від перших його початків. На чолі духовенства архієпископ Макарій з єпископами Антонієм і Михаїлом, Ім сослужать: натхнений провидець, могутній благовісник і непохитний виконавець діла возз'єднання о. протопресвітер Костельник Г., віддані ревнителі цієї справи: протоієрей Казновецький С., протоієрей Дрелих В., священик Крутяк М. і духовенство кафедрального собору, а також священики, що прибули на свята з інших епархій.

Пригадується, як церква в своїх богонатхнених піснях порівнює святих діячів Христового виноградника з музичним органом, хором, називає їх струнами Божої ліри. Напевно, не з одного віруючого серця в урочисті хвилини цієї святої Служби здійснювалася до Господнього престолу молитва за них — архіпастирів і пастирів — творців, слуг і працівників великого діла нашого єднання. Дай Вам, Господи, завжди бути Божою лірою, однодушним хором, голосними речниками Божої правди і сили для побожного народу нашого! Нехай через вас об'явиться Божа істина, сила і слава для всіх вірних дітей нашого народу, по всіх усядах! Нехай молитвами і трудами вашими зростає й повсюди зоріє серед віруючого народу нашого «Православія сіяніє»!

Після Літургії високопреосвященний архієпископ Макарій зворушливим словом закликає усіх вірних до усердної молитви Пресвятій Богоматері перед Її чудотворною Києво-Печерською іконою, що була принесена торік з Києва до кафедрального собору св. Юра.

«Ось — свідок нашого навік нерозривного єднання з святою Православною Всеруською Церквою. Не наше кволе людське слово, а від Самой Богоматері вислухайте сьогодні науку бути вірними, непохитними в своїй єдності з вірою батьків, з Церквою всього православного народу великої нашої батьківщини!..»

Приходять спомини, що саме перед цей образ Пречистої в Києво-Печерській Лаврі приносили свої усердні молитви за благочестивий галицький народ великі сини його. З Борчі, біля Перемишля, митрополит Київський Йов Борецький, єпископ Перемиський Ісаїя Копинський в молитві перед цим образом Пресвятої Богоматері укріпляли свої духовні сили для оборони Православ'я на Україні в найтяжчі для нього часи, приймаючи архіпастирське свячення з рук патріарха Єрусалимського Феодана. Після молитви перед цим образом син Галичини, гетьман Петро Конашевич Сагайдачний разом з усім військом запорізьким вписався до славетного Київського братства і поставив цю велику силу в обороні Православної віри і Церкви українського народу. Галичанин Сильвестр Косів молився перед цим образом за наш народ, продовжуючи на київському митрополитичому престолі діло великого митрополита Петра Могили. Ціле життя своє присвятив молитовній славі Пречистої в цім святім образі Єлисей Плетенецький, з Плетенич біля Золочева, архімандрит Києво-Печерської Лаври, великий діяч на культурній ниві українського народу... Немов би у відповідь на щирі молитви дітей галицького

чева увага на обличчі, іноді усмішка на устах, то біль минулого, то світла надія на майбутнє... Так діти слухають батька, коли знають чесний, простий шлях його життя, коли певні його великого досвіду, коли йому вірять і люблять його...

Наприкінці вечірні всі присутні з великою духовною насолодою та замишуванням прослухали концерт церковних пісень. Трудно говорити про кожну пісню концерту зокрема. Не так легко сказати, що було виконано краще, що вдалося менше. Тут усе було добре, і кожна нова пісня, здавалося, звучала краще за попередню.

Ось величний концерт Бортнянського «Сей день, егоже сотвори Господь», що в досконалому виконанні хору й солістів, силою звучання, художньою викінченістю у відтінках був у повній гармонії з нашими настроями радості в день великого свята нашої Церкви. Могутній спів хору вселяє в душі повну надію, що «тако воспоем і поем імені Твоєму во віки». Ось пісні на честь Пречистої Богоматері: «кант про Почаївську Божу Матір» — загально відома всім пісня «Пасли пастирі», майстерно оброблена в народно-лірницькому стилі Тележинським; змістовний концерт «Слиши, дщи» Веделя; повна величного спокою «Величит душа моя Господа» Петровського. Згадуємо ці п'єси разом тому, що хочемо відзначити не тільки прекрасне виконання їх хором, але й чудовий сільний спів сопрано (А. Нечай). І епічно спокійну народну розповідь про з'явлення Божої Матері в Почаєві, і молитовний порив переповненого побожним чуттям віруючого серця, що хотіло б на весь світ і всі віки звеличити славу Богоматері, в концерті Веделя «Слиши, дщи», і натхнену молитву Богообраної Діви «Величит душа моя Господа» пощастило співацям чудово зобразити Божим даром свого багатого голосу, що чистим сріблом, як приємний дзвінок, вільно лунав і злітав під склепіння величного храму св. Юра.

«Кресту Твоєму» Чеснокова, його ж «С нами Бог», М'яснікова «От юности моея», Чайковського «Вірую», Степанова «Нині отпущаєши», Бортнянського «Тебе бога хвалим» і «Господи, Боже Ізраїлев» — усе було проспіване дуже добре і викликало цілу гаму побожних настроїв у слухачів.

Після концерту вечірню закінчено і свято завершено могутнім співом многоліття.

З деякими змінами в програмі концерт був повторений 16 березня в Преображенській церкві м. Львова.

Не вдаючись у музичну рецензію концерту, зазначимо, що і в ньому почувалося «Православія сіяніє». Концерт дав нам змогу в належному виконанні познайомитися з неоціненними скарбами високої духовно-музичної культури, яку так підніс наш православний Схід. Маємо і можемо брати від нього цю величну красу духовної творчості, що її він дає нам щедрою рукою.

Нам довелось чути побажання, щоб на майбутніх концертах було дане місце і для зразків нової церковної музичної творчості українських композиторів, — як оригінальної, так і для художньої обробки народних релігійних кантів і співів (Лисенко, Леонтович, Стеценко, Барвінський, Демущький, Гайдай, Яциневич, Гончаров та ін.).

Було б добре, щоб у майбутніх концертах «Православія сіяніє» художньої співочої культури показали і інші хори наших львівських церков.

На закінчення приєднаємося до побажання о. д-ра Костельника Г., щоб святе діло нашого Львівського Собору з року в рік дедалі урочистіше святкувалося по всіх наших церквах і в містах і в селах.

И. МАКСИМКО

ПРОПОВІДІ

С Л О В О

в день роковин Львівського Церковного Собору
перед молебном у катедральному храмі св. Юра
(9 березня 1947 року)

Рік тому Церковний Собор у м. Львові в цьому храмі св. Велико-мученика Юрія своїми вікопомними ухвалами здійснив найдорожчі прагнення чистого серця нашого побожного народу. Віками чекав і сподівався наш благочестивий народ, коли він зможе заспокоїти свою душу, втішити своє зболіле серце. Адже в нашого народу, навіть і в віках історичної неволі, ніколи не зникала пам'ять святого хрещення та поширення християнської віри серед наших предків за часів св. рівноапостольного Великого Володимира — з Києва, що назавжди залишився святим градом, Єрусалимом для всієї нашої Вітчизни. Як велику святиню, віками ми берегли пам'ять про те, що наші благочестиві предки, серед найбільш несприятливих обставин і умов минулого, з-поміж наших українських земель, тут у Галичині найдовше зберігали вірність Православній Церкві, відданість вірі православній, як вірі богомудрих просвітителів наших — святих Володимира і Ольги, Бориса і Гліба, преподобних Антонія і Феодосія і прочих Чудотворців Печерських і цілого сонма праведників Божих, на Україні просіявших.

Вернутися до Церкви Православної, вернутися до благочестивої віри наших побожних батьків — так рішив минулого року Львівський Церковний Собор, ведений Духом Святим.

Нехай буде благословенний Господь за Його велику, щедрю милість до нас, за святу єдність нашу з Православною Церквою Христовою, за духовну, повік нерозривну єдність нашу з усім споконвіку православним народом нашої Великої Вітчизни, за те, що Він, Милосердний Господь, дав нам з вами бути свідками й учасниками тієї великої радості, якої так хотіло й віками чекало змучене серце цілих поколінь нашого народу!

У цей день таких величних і святих споминів, коли наші серця переповнені глибокими почуттями чистої християнської радості, їх годі висловити нашим бідним людським словом. Треба небесного слова, щоб пройняло воно всю нашу істоту, досягнуло найбільших глибин нашої душі, вогнем небесним загрило наші серця. І ми можемо почути те небесне слово, бо ми маємо небесного Свідка радості нашого свята, що завжди перебуває з нами.

Цей Свідок неба — не земний праведник, навіть не Ангел, а Сама

Пренепорочна і Преблагословенна Мати Божа, Цариця і Заступниця,
Покров і Охорона наша.

Пресвята Діво, світла зорице,
Ми Тебе славим, наша Царице!
Ми Тя взиваєм і руки зносим,
Спасай, спасай нас, усердно просим!

Так співали наші батьки і діди, так блавав наш народ Пречисту Матінку Божу, шукаючи в неї порятунку. Так молилися і ми з вами, чекаючи її допомоги. І в день Божого свята нашого єднання з Святою Православною Церквою Пречиста Діва Марія прийшла до нас Сама, щоб поблагословити і ствердити святе діло братньої єдності всіх дітей побожного нашого народу в святій Христовій Церкві Православній. Бо що є свята і чудотворна Києво-Печерська ікона Пречистої Богоматері, що перебуває тепер у цьому нашому храмі, як не постійна видима ознака її благословення й покрову над нами?

І коли сьогодні нам усім найкраще було б слухати науку від Самої Матері Божої, то чи ж не проречистим, чи не повним найглибшого змісту було саме прирештя до нас Пречистої? Бо чи ж можна подумати, ніби хтось з нас, ніби хтось на землі мав би силу порушити її з місця вікового перебування в Києво-Печерській Лаврі, коли б Вона Сама не схотіла залишити його і прийти до нас? Милосердній волі Пречистої Матінки Божої вгодно було прийти до цієї святині, дорогої для серця нашого народу, і тут обрати Собі нове місце перебування. Вже тим самим вимовлений не тільки початок, але й зміст науки Преблагословенної Матінки Божої для нас у цей день.

— Я знала щирість вашого серця, — так нині промовляє до нас Пречиста Діва Марія. Я чула ваші горячі молитви. Ви називали Мене своєю Матінкою. І Я знала вас, як дітей Мого милосердя. Ви ніколи не цуралися Мене. Навіть тоді, коли люди намагалися розлучити вас від Святої Церкви Сина Мого і Бога вашого, Я бачила перед образом Моїм дітей вашої землі. Вони приходили до оселі Моєї в святій Києво-Печерській Лаврі, склонялися в горячій молитві за побожний народ Галицької землі перед цим Моїм образом. Я чула ваші благання, відчувала весь біль вашого серця. Від Мене не були сховані найглибші бажання вашої душі, що завжди хотіла єдності з благочестивою Святою Церквою православного народу на землі українській, де Господь явив цей святий Мій образ. І коли ви схилилися серцем до виконання волі Господа і Сина Мого, що покликав вас знову до рідного дому, до купелі святого хрещення ваших батьків, до єднання з Православною Церквою, Я Сама поспішила до вас. Я Сама прийшла бути свідком вашої спасенної волі, благословити ваше повернення до Православної Церкви побожних ваших предків. Я завжди буду вашою Милостивою Матір'ю, охоронятиму вас Своєю ласкою і невідступно благатиму Сина Мого, і Він благословить вас Своїми щедротами во всі часи, поки будете чинити волю Його, будете жити в правді по заповідях Його. Будьте ж тверді й непохитні в святій вірі Христовій Православній! Як святиню, як великий дар милості Христа Бога і Сина Мойого, зберігайте во віки єдність свою з Церквою Православною! Наверніться до мене цілим вашим серцем і Я навернуся до вас Моєю любов'ю та ласкою!

О, дай же нам, Преблагословенна Заступнице і Милосердна Мати наша, зрозуміти й навіки скласти в серцях наших святу науку Твою, яку

Ти сама подала нам, коли з ласки Своєї поставила цей чудовий образ Твій у нашому храмі! Прихилися до наших молитов і благань, які ми Тобі приносимо! Дай нам і усердною молитвою і побожним життям завжди прославляти всесвятиє ім'я Єдинородного Твого Сина! Прийми й ні нашу молитву, прийми похвалу, яку ми звикли складати Тобі:
«Радуйся, славо православних честная!» (Параклис) Амінь.

†МАКАРИЙ, Архієпископ Львівський і Тернопільський

С Л О В О

під час концерту духовних співів 9 березня
1947 р. в соборі св. Юра у Львові

Нинішнього дня ми прославляємо річницю Собору, який відбувся тут у цьому св. храмі рівно тому рік. Як загально, навіть по всьому світі, відомо, той наш Собор возз'єднав нашу бувшу греко-католицьку Церкву з Православною Церквою у всьому Радянському Союзі. Перед полуднем ми прославляли цю світлу річницю торжественною архієрейською благодарною Службою Божою, бо так нам каже наша св. віра, що «всяке даянє благо свише єсть», і перш за все Богові Святому належить подяка. А тепер прославляємо цю річницю концертом духовних співів. Концерт виконує той самий церковний хор із «староправославної» церкви по вул. Короленка, що співав тому рік на торжественній Службі Божій під час Собору.

Не пожаліли свого труду і приїхали на це торжество члени Централі бувшої «Ініціативної групи по возз'єднанню греко-католицької Церкви з Православною Церквою» і члени Президії славного Львівського торішнього Собору, а тепер єпископи: Преосвященний Антоній, єпископ Станиславський і Коломийський, та Преосвященний Михаїл, єпископ Дрогобицький і Самбірський.

Треба прославляти світлі, великі, зворотні історичні моменти, бо вони є зав'язком нової, світлішої майбутності, а ту майбутність треба шораз далі розбудовувати. Чи таким світлим історичним моментом був наш Собор? Без усякого сумніву! На жаль — що, зрештою, психологічно зрозуміло — є ще й досі такі українці, які цього не розуміють і ходять до польських костелів, замість своєї рідної Церкви. Ми проповідуємо, говоримо і пишемо, щоб їх переконати, але тут нема часу на широкі дебати, тож приходиться мені покористуватися хіба тільки загально зрозумілим і переконливим прикладом. Я ще тоді, коли ми були під панською Польщею, не раз говорив про те, що галицький український народ, коли він на національному полі прийшов до свідомості, віднайшов свій власний розум і своє власне чуття, також і на церковному полі в найближчому часі мусить осягнути свою справжню самовідомість, віднайти свій власний розум і своє власне чуття. Бистроумніші священники вже тоді розуміли, що я мав на думці наше повернутися до Православ'я.

Довговікова неволя нашого народу в Польщі вкінці лягла й на саму душу вищих верств нашого народу та спантеличила її. Все шляхетсько-польське було панівне, а наше — поневолене. Відти пішов упадок духа в наших предків, і вони на все шляхетсько-

польське стали дивитись, як на панське, вище, гідне, а на своє власне, як на хлопське, нижче, негідне. Так шляхетська Польща накинула нашим предкам свій розум і своє чуття, а решта — ліквідація української душі й життя — йшла сама собою. Коли Галичина в 1772 р., дісталась під Австрію, вся наша шляхта й майже все міщанство були сполонізовані. Навіть духовенство говорило, писало й відчувало по-польському. Ще наші діди, діди моєї генерації, говорили між собою по-польському; при українському народі тримав їх тільки грецький обряд нашої Церкви. «Gente Ruthenus, natione Polonus», тобто «з роду русин, а в душі поляк» — цим у тих часах наші предки гордилися. Національне ренегатство вважали за чесноту, — бо мали польський розум і польське чуття, а не свої власні!

Все-таки в XIX ст. наш народ дійшов до своєї національної самосвідомості. Пригадайте собі, якими zigзагами шукали наші предки своєї літературної мови. То церковна мова, то польсько-руська, то галицько-руська, то російська — все мішалось, аж нарешті, після світової війни, ми прийняли східноукраїнську мову, як єдину українську літературну мову. Ви все це самі пережили, скажіть же, чи воно могло статись інакше? Дві літературні мови в одному народі — це ж початок творення двох народів з одного! Це зловіщий розкол!

А чи думаєте, що в Церкві воно інакше? Читав я і чував від мудріших німців, що для німецького народу найбільшою трагедією є поділ німців на католиків і протестантів. За той поділ заплатив німецький народ 30-літньою війною і назавжди лишилось глибоке духове відчуження між одним і другим табором. Що один уважає за святе, другий це ненавидить. Чи хочете такого нещастя й для свого українського народу? А за що, в ім'я чого? Там, між католиками й протестантами, величезні різниці у вірі. А в нас? Що ж у наших церквах змінилось з того часу, як ми повернулися до Православної Церкви? Яка зміна тут у цьому катедральному храмі? На цій стіні напроти мене до останнього ремонту катедри висіла, наче в повітрі, величезна статуя папи Пія IX, сидячого на престолі. В часі ремонту самі уніати усунули її, бо вона аж надто псувала внутрішній вигляд храму. А тепер на цій стіні чудова старовинна Києво-Печерська ікона Богородиці, яка в'яже нас із святою традицією Києва і всієї України.

У дійсності ми завжди були православними, — і як уніати, ми були православними. В усіх наших церковних книгах та свята назва «православний» завжди залишалась незмінена. І наші церковні книги завжди були ті самі, що і в православних. Реальні, дійсні різниці є «грецька редакція» християнської віри і «римська редакція». А ми завжди Богу служили за грецькою редакцією, — унія була для нас тільки штучною причіпкою задля нашої політичної залежності від народів римської віри. Так це завжди розуміли критичні одиниці між уніатами. А тепер, коли Радянський Союз воз'єднав усі наші землі, коли вже не мусимо рахуватися з залежністю від народів римської віри, так це зрозумів загал нашого духовенства і загал нашого народу. І ми повернулись до св. Православ'я, перемостили штучний церковний розкол, що відділяв нас від усього українського народу. Скажіть, чи не могло статись інакше? Чи це не той самий крок на церковному полі, що його зробив наш народ на національному полі, коли в XIX ст. дійшов до своєї національної свідомості?

Чим же ж є унія на церковному полі, як не те саме, що на національному полі: «gente Ruthenus, natione Polonus» — «родом українець, поляк з душі»? Очевидно, так воно виходить тоді, коли уніати вже засвоїли со-

бі латинський розум і латинське чуття та не можуть віднайти в собі душі своїх православних предків. Латино-польські нашепти були завжди однакові, крізь усі віки: ніби, весь християнський, православний Схід схизматичний і еретичний — самі «паршиві вівці»; а спасати ті нещасні «паршиві вівці» може тільки латинський Захід. І ось є ще такі помилені, задурманені уніати, які ходять до польських костелів, думаючи, що тільки там знайдуть доступ до Бога. Там, ніби, освятяться, піднесуться духово через те, що польське, як лакей через свого пана, бо, ніби, тільки латинник має ключі від царства небесного... Ой, Боже, яке це самопониження й самовинищування! Закохались такі спантеличені душі в уніатському упослідженні і не можуть розстатися з ним! Уніатські церкви по всьому світі, по всіх містах, де є унія, наймарніші, найнезамітніші. Навіть в «уніатському Римі», яким був Львів в останніх століттях, уніатські церкви супроти латинських — наче служниця супроти пані дому. Чи в цьому упослідженні нам любитися до загину? А що ж зробити з тим фактом, що в наших львівських церквах у 1946 р. було 65 % хрещених із східних областей? Чи думаєте, що це так могло б бути, коли б ми залишилися уніатами? А чи міг би вдатись нам такий величний Йордан? Православні святили б воду на Ринку, бо їх більше; а для тебе, уніе, було б місце по кутках, як усюди на світі!

Невже нам іти цим шляхом упослідження ще й тепер, коли для нас відкрився шлях до великої майбутності? Торішній Львівський Собор правильно зрозумів і вирішив наше церковне питання. Тому й слід прославляти його пам'ять.

Нинішній концерт духовних співів буде повторений, з деякими змінами в програмі, в наступну неділю, 16 березня ц. р., в Преображенській церкві у Львові. Дай, Боже, щоб пам'ять історичного Львівського Собору з року в рік прославлялася щораз торжественніше по всіх наших західноукраїнських містах і селах! Амінь.

о. д-р КОСТЕЛЬНИК ГАВРІЛ

СТІШТІ

ВОСКРЕСЕННЯ ДЕНЬ

(Канон Пасхи)

Воскресенія день, просвітімся, людие...

Хто раз подивився на зоряне небо і усвідомив собі думку, що це другий світ, і хто раз усвідомив собі поняття вічності, той уже не має спокою ніколи. Другий світ і вічність не мають меж, вони повні тайни. Якже ж їх вичерпати?... Така доля людства взагалі. Крім людей, ніяка твар на землі цим не мучиться і не цікавиться. А люди шукають виходу із свого положення на пограниччі двох світів, шукають рятунку, шукають спасіння на хвилях прохожості й вічності, темряви й світла, життя й смерті...

Земля веде нас до гробу, до втрати життя, до небуття... Яка ж це радість від Христа, яке «благовіщення» (евангеліє): Воскресенія день! Усі земні рахунки, такі складні й непевні, потом і кров'ю писані, кінчаються тріумфом. Усе мале й марне стає великим, гіркість стає солодкістю, темнота — світлом, страждання, упадки й смерть стають перемогою. Просвітімся, людие! Зрозуміймо тайну життя!

Земне життя — дорога, хід, перехід, пасха (евр. Pesach — перехід). А завдяки Христовому воскресінню наш земний перехід — це пасха Господня, пасха от смерті ко життя і от землі к небесі. Йому, Христові, слід співати тріумфальні пісні, бо це Він, Христос Бог, от смерті ко життя і от землі к небесі нас приведе, побідною поющия (поющих). Христос воскресє із мертвих!

*

Прийдіте, питіє пиєм новое...

Релігія обіймає не тільки розум, але й серце. Яке серце заспокоюється теорією, абстракцією? Серцю дай реальність, поживу не із слів складену, а з крові й з тіла. Спрагненим ізраїльтянам в пустині Мойсей дав воду — питіє, от камене неплодна чудодіємое. А ми п'ємо питіє новое — Христову кров, нетлінія істочник (джерело), що б'є з Христового гробу, із гроба одождивша Христа, в немже утверждаємся. Христос воскресє із мертвих!

*

На Божественній стражі...

Людино! Ніщо добре й спасенне не прийде до тебе саме. Тільки зло й руїна приходять самі собою! А добро треба здобувати, ловити його й пильнувати. Хочеш знайти Бога, хочеш переконатись про Христове воскресіння, насторожися з усіх сил, звертай бистру увагу на Божі слі-

ди у світі, і знайдеш більше, ніж сподіваєшся. Пророк Аввакум писав (II, I): «Стоятиму на сторожі моїй і вийду на твердиню і буду розглядатися, щоб побачити, що буде сказано мені (від Бога), і що маю відповісти тому, хто обвинувачує мене». Того ж Аввакума, коли він ніс жінцям їсти, зустрів ангел, і поніс до Вавилону, щоб він передав поживу пророкові Даніїлові у ямі левів.

І ми маємо наслідувати пророка Аввакума, щоб наша віра в Христове воскресіння стала живою. На Божественній стражі богоглаголивий Аввакум да станет с нами, і покажет світоносна Ангела, ясно глаголюща: днесь спасеніє миру, яко воскресє Христос, яко всесилен.

*

Утренюем утру глибоку...

Мироносиці жони перед досвітом вибралися до Христового гробу з миром, щоб намастити тіло Христове. Вони й перші довідалися про Христове воскресіння. Це вже євангельський приклад, який каже нам стояти на Божій сторожі, не спати, а перед досвітом прославляти піснями Владика неба й землі, щоб ми Його, правди сонце, наче б очима побачили. Утренюем утру глибоку, і вмiсто мира, піснь принесем Владиці; і Христа узрим, правди сонце, всім жизнь возсіяюща.

*

Снизшел еси в преісподняя землі...

Христове воскресіння для нас уже не тайна, наша віра вже жива, ми духом перенеслися в час і досвід мироносиць, наче б уже ми бачили ангела, що свідчив мироносицям про Христове воскресіння. Одначе, тайна другого світу для людей на землі завжди залишається тайною. Коли дорога нам людина вернеться з далекого, далекого світу, чи ми не цікаві, куди вона ходила, що пережила? Чи можна вгасити цікавість віруючої душі, що діялося з Христом від Його смерті до воскресіння? Сам же ж Христос говорив: «Іду приготувати вам місце» (Йоан. XIV, 3). і канон Пасхи не міг обійти цього моменту. Христос у тому часі визволив праведні душі з ада і завів їх до царства небесного. Ад уявляли собі в старовині глибоко під землю (преісподняя землі), доки не знали, що земля має вигляд кулі. Це була тільки географічна помилка, одначе, не теологічна, бо всякий напрям (з кожного місця на землі) до середини землі веде у всесвіт, що є тілесним домом і неба і ада.

Снизшел еси в преісподняя землі, і сокрушил еси вереї (кайдани) вічнїя, содержащїя связаннїя, Христе, і триднєвен, яко от кита Йона, воскресл еси от гроба.

*

Отроки от пещі ізбавивий...

І знову зза гробу повертаємось у наш світ, бо земний світ для нас найсильніша реальність. Коли для нас, прикованих до нашого звичайного досвіду, щось неймовірне, то шукаємо за якоюсь аналогією з історії або з природи, щоб пов'язати наш звичайний досвід з новим неймовірним фактом і позбутися всяких сумнівів. Христове воскресіння ми, нічні люди, найрадше пов'язали б з прикладом, який наводить сам Христос: засіяне пшеничне зерно бутвіє, розкладається, а потім переходить у нове, багатіше життя. Автор канону Пасхи був наскрізь перейнятий вірою св. Письма, тому він вибрав інший приклад, сильніший. Бог захопив трьох юнаків у розжареній печі у Вавилоні, і той сам Бог, от-

роки от печі ізбавивий, бив (бувши) чоловік, страждет яко смертен, і страстію смертноє в нетління облачит благоліпїє (смертне тіло зодягає красою нетління), єдин благословен отцев Бог і прешпрославлен.

Так автор канону пов'язав Новий Завіт із Старим та кличе: Людие Божїї святїї, образів сбитїє зряще, веселїмся божественнї, яко воскресє Христос, яко все-силєн (з 3-ої піснї).

Сей нареченний і святий день...

Не можуть людські днї бути однаковї, як одновартїсна монета. Монотоннїсть убиває творчий рух у душі, усипляє душу; моноїдеїзм робить душу неплідною, як поле стає неплідним, коли рік у рік вирощують на нїмому таке саме збіжжя. Своїми чотирма порами року сама природа зміняє вигляд наших днів. Одначе, це ще не вистачає, бо людина є творчою істотою на світї, і також сама надає вигляд своєму життю. Відти торжества і свята.

Чи може бути більше свято за Христове воскресіння? Це «свято свят» — непевна, небезпечна й утяжлива земна дорога пройдена, вічна слава осягнена.

Сей нареченний і святий день, єдин Субот (євр. Шаббат — недїля), Цар і Господь, праздников праздник і торжество єсть торжеств, в онь же благословїм Христа во віки.

Світїся, світїся, новий Єрусалиме...

Кожне церковне свято переносить нас у Божу вічність. Бувають моменти, що ми духом цілком відриваємось від землі. Однак, звичайно ми свїдомї, що ми на землі, і прославляємо діло Христове, «Новий Єрусалим», тобто Новий Завіт, Христову Церкву, що веде нас до вічного спасіння.

Світїся, світїся, новий Єрусалиме, слава бо Господня на тебї возсія, ликуй нинї і веселїся, Сїоне!

Автор канону Пасхи не забув при кінці звеличити Пресвяту Богородицю, бо це вже таке правило в церковних піснях. Ти же, чистая, красуйся, Богородице, о востанїї Рождества Твого!

Ми призадумались тїльки над ірмосами Канону Пасхи. Коли б ми взяли під розвагу всі тропарї, то знайшли б ще багато святих пасхальних «перел».

Очистїм чувствїя...

Нинї вся ісполнїшася світї, небо же і земля і преїсподня...

Смертї празднуєм умерщвлєнїє, а до во разрушенїє, іного житїя, вічнаго начало...

Возведи окрест очї твої, Сїоне, і виждь, се бо придоша к тебї, яко богосвітлая світїла от запада, і сївера, і моря, і востока чада твоя, в тебї благословящїя Христа во віки.

о. КОСТЕЛЬНИК Г.

о. д-р Костельник Гаврііл

„Непомильність“ папи і римської Церкви

I

НАРОДЖЕННЯ ДОГМИ ПРО НЕПОМИЛЬНІСТЬ ПАПИ

Догма про непомильність папи — це сама суть римської Церкви, її духа, будови, історії та її претензій. Ніяка інша християнська Церква не еволюціонувала в історії так, як римська Церква. А в догмі про непомильність папи римська Церква, після деяких надто загонистих посягань та деяких хитань, найшла, ніби, саме відповідну, помірковану і тверду формулу для своєї монополії в Христовій науці та для вічної диктатури в Церкві. Бо в Церкві — тому що Церква має передовсім характер школи — є такі відносини, що, хто навчає, той і заповідає.

Треба відрізнити подвійне народження догми про непомильність папи: раз як доктрини, другий раз як проголошеної догми.

Доктрина про непомильність папи залежна від становища, яке папа займає в римській Церкві. І ніщо інше в римській Церкві так дуже не еволюціонувало, як становище папи, і під практичним і під теоретичним поглядом.

Вся Християнська Церква спершу була юдаїстично-геленістична. Так само і в Римі. Римсько-латинська Церква, з римським духом, з римськими категоріями думання та відчуження (римська душа є правнича й воєцька) стала витворюватися в III ст., коли в Римі введено латинську мову до богослуження, замість грецької. І зараз стали являтися римські новості. Перші визначні новості були ієрархічні, бо правничо-воєцька душа саме під тим кутом найживіше реагує по-своєму.

Для єпископа задержали в Римі не тільки рукополагання, але й миропомазування, а першенство римського єпископа, від папи Стефана I (253-257), стали обосновувати на «Петровому наслідстві», ніби римський єпископ має прима́т від самого Ісуса Христа через ап. Петра.

У св. Письмі Нового Завіту дано такі ієрархічні відрізнєння: апостол, єпископ, диякон, а пресвітер — це церковна старшина взагалі (також апостоли називаються пресвітерами). Коли пізніше витворився пресвітер у нинішньому значенні, як середущий чин між єпископом і дияконом, то греки відрізнали єпископа тільки правом рукополагання, а римляни ще й правом миропомазування, бо римська влада тяжить до якнайбільших різниць між зверхником і підвладним.

У Старому Завіті священство було наслідне (з роду Аарона). Крім такого кровного наслідства, в житті народів виступає ще й наслідство прав, прив'язаних до посади. Христос не оснував ніяких посад і не вета-

новив ніяких наслідних прав. Але римляни зрозуміли тут Христа по-своєму. Вони внесли в Євангеліє свої юридичні категорії, моральне і особисте першенство ап. Петра римляни стали вважати за службове і наслідне, яке по смерті ап. Петра, ніби, перейшло на римських єпископів, тому що ап. Петро помер у Римі.

Це таке саме перестилізування чи пофальшування Євангелія в його корені, як коли б, наприклад, юдео-християни висували претензію, що всі найвищі зверхники в Христовій Церкві на віки віків мусять бути з євреїв, тому що Ісус Христос і всі апостоли були євреї та що «спасіння є від юдеїв» (Йоа. 4, 22) і т. д. Тільки ж така єврейська претензія була б логічно куди сильніша, ніж є римська претензія.

Папи стали виноситися і воювати своїм «Петровим наслідством» щораз відважніше й упертіше, однак, східна Церква не зважала на ту «химерність» римських єпископів, а признала їм на вселенських Соборах (на II і IV) тільки першенство почесні за дла першенства цісарського міста Рима.

Римська Церква, як латинсько-римська, від самого початку розвивалася в антагонізмі до грецької Церкви, тому що грецька Церква була первісним типом християнської Церкви і тому що в І тисячолітті грецька Церква цвіла, а латинська (західна) тільки животіла під хвилями переселення народів, все-таки римляни хотіли бути в Церкві першими за дла старої слави Рима. Латиняни скоро зорієнтувалися, що всі їх церковні зміни, новості і претензії залежать від церковної позиції римського єпископа, тому радо помагали папам в їх суперництві із східною Церквою.

В І тисячолітті слово «непомильність» ще не виникало в римській теології. Все-таки в римській Церкві вже діяли ті чинники, які змагалися до цього поняття і слова, бо це була мета росту римських пап. Папи хотіли досягнути монополію навчання в цілій Церкві, і через цю монополію хотіли досягнути найвищу владу в цілій Церкві. Саме цей римський шлях кінець-кінцем довів до «непомильності» пап.

Зразок такої монополії римляни мали вже в своїй поганській традиції. В поганському Римі існувала державно-релігійна інституція, аналогічна до «непомильного учительського уряду в Церкві», а саме «*viri sacris faciundis*» (спершу *duumviri*, потім *decemviri*, вкінці *quindecimviri*), які переховували сивіліні книги, тобто поганські римські святі, пророчі книги («*libri fatales*»), і тільки вони мали право пояснювати їх. У римлян навіть для передсказування майбутності був «уряд»! А християни-римляни не змінили своєї римської вдачі, отже, їм легко було засвоїти собі, що саме римська Церква покликана бути таким урядом, який має монополію пояснювати Христову науку.

Папи щораз хвалилися перед греками «завжди чистою й непорушеною вірою» римської Церкви. Так уже папа Гормізд (514-523) хвалився в своїй «формулі віри», яку післав східним єпископам, щоб вони підписали її: «бо на апостольській столиці завжди є непорушеною збережена католицька релігія і свята прославлена наука»¹).

Папа Агафон (678—628) хвалився: «Оця апостольська (тобто римська) Його (Христова) Церква ніколи не відхилилася від шляху правди ці в яку частину блуду»²). Таких палських самохвальств мусіло бути повно, аж поки Григорій VII, як побачимо, вищував дозрілу формулу,

¹) Цит. Н. Hurter S. J.: *Medulla Theologiae Dogmaticae*. Edit. VII. Oeniponte 1902. Стор. 198.

²) Цит. Hurter, там же. Стор. 201.

ніби «римська Церква ніколи не помилялась і на віки не буде помилятися».

Досі папи ще говорили про непомильність римської Церкви, а не про свою власну, папську непомильність. Це ще були спомини про те, що Церква є «братерським союзом» (а не монархією). Але з якої рації римська Церква мала бути непомильна, папи в I тисячолітті ще не мали ясного поняття про це.

Йоан VIII (872—882) писав до болгарського князя Петра: «Нехай (болгарський князь Борис-Михаїл) читає євангельську історію, і нехай бачить, що там виключно самому Петрові, коли інші це чи те собі думали, об'явлено, що Христос є Сином Бога Живого, і окремо йому сказано: Я про тебе, Петре, молився, щоб не ослабла твоя віра. Отже, ти і ці і ті фальшиве собі думали, правда об'явлена виключно Петрові».³⁾ Виходить, що тільки Петро мав правдиву віру, і так римлян навчив, тому римська Церква має чисту віру. А інші апостоли, ніби, «фальшиве собі думали». Але ж апостоли після прийняття Св. Духа куди перевищили віру ап. Петра з того часу, коли Христос до нього це сказав! Папи різні нісенітниці говорили, щоб тільки підвищити себе.

Від Григорія VII папи стали підносити вже й самих себе, а не тільки римську Церкву, як збір, і стали собі приписувати всі права, які, ніби, перейшли на них з ап. Петра.

Наполеон Бонапарт сказав, що людина, коли стає володарем, заражується шалом цезарів і відділяється від усіх інших людей. Зрозуміло, що й папи, відколи стали світськими володарями (від VIII ст.), заразилися тією психікою, тому вони і в Церкві стали відділятися від усіх інших людей.

Але грецька Церква, яка мала сильну і світлу свою традицію, а культурно стояла вище, спутувала розгін пап. Аж коли папи порвали зв'язки з грецькою Церквою, аж з тих часів (від 1054 р.) вони вже еволюціонували свobodно в своєму напрямі.

Іронія долі хотіла, що папи в II тисячолітті соборно визначили своє монархічне становище в Церкві, визискуючи саме греків, які падали.

На унійному Соборі в Ліоні 1274 р. греки підписали символ віри, подиктований їм Римом, де римське першенство ось так визначено: «Віруємо також, що римська Церква держить найвищий і повний примат та принципат над усією католицькою Церквою, який вона одержала з повнотою власті від самого Господа в блаженному Петрі».⁴⁾

А на унійному Соборі у Флоренції 1439 р. сказано: «Ухвалюємо, що Святий Апостольський Престол і Римський Архієрей держить примат на весь світ та що той римський Архієрей є наслідником блаженного Петра, князя апостолів, і правдивий Христовий намісник і голова всієї Церкви».⁵⁾

Бачите, там «римська Церква», а тут «римський архієрей». Але це подиктували самі обставини. В часі Собору в Флоренції римська Церква була розколена: папа був зложений базилейським Собором, а Собор був виклятий папою Євгенієм IV. Монархічне становище пап довело в часі констанцького Собору (1414—1418) до свого заломання, бо констанцький Собор, ліквідуючи троєпапство, скинув усіх трьох пап, вибрав нового папу, і вирішив догму, що вселенський Собор є вищий від папи, а папа є тільки першим службовцем у Церкві. Базилейський Собор продовжував лінію констанцького Собору, а Євгеній IV воював

³⁾ Migne: Patr. Lat. T. 126, col. 761.

⁴⁾ Hefele: Conciliengeschichte. Вид. II. Т. VI. Стр. 140.

з базилейським Собором саме з тією метою, щоб повернути папам монархічне становище в Церкві. Отже, і в пертрактаціях з греками на Соборі в Флоренції Євгеній IV підніс примат папи, а не римської Церкви.

Папи поконали соборність у римській Церкві, але незадоволені чинники в початках XVI ст. підняли реформатську революцію, і західна Церква розкололась на радикально протипапську і радикально папську. Тепер папство могло свobodно еволюціонувати, як це було й після розриву римської Церкви з грецькою Церквою. Папи утвердилися в Церкві як монархи, весь авторитет і вся власть у Церкві опинилися зібрані в одній точці — в папі. Римська Церква, як локально-римська, втратила своє первісне значення вже в XIV ст., коли папи мешкали в Авіньоні в Фрації. У світі утвердилось нове розуміння «римської Церкви», а саме, що римська Церква — це «римо-католицька Церква», вся західна Церква, яка підлягає папі, а не тільки локальна римська Церква.

Аж тепер, після всіх історичних зломів та очищень, прийшла пора на розвинення доктрини про непомильність папи. В римській теологічній системі непомильність папи — це логічно тільки точка над і. Коли еволюція папства вже дійшла до того, що вся Церква стала, ніби, зібрана в одній точці, в папі, то тим самим усі божественні прикмети Церкви, ніби, перейшли на папу, отже й непомильність. Але такий папа грубо переріс /ап. Петра, і став «другим Христом» (як нинішні латинські теологи виразно й заявляють), бо тільки в Христі вся Церква була зібрана наче в одній точці, а ап. Петрові було безконечно далеко до такої позиції в апостольській Церкві!

Розвиток папства дуже дорого коштував римській Церкві (утрата східної Церкви, протестантів, старокатоликів). Отже, догма про непомильність папи, яка є закінченням еволюції папства, це вираз сили і немочі, росту і упадку римської Церкви: по одному боці сила і ріст, по другому — неміч і упадок.

Зрадлива догма!

*

За властивого творця доктрини про непомильність папи історики вважають генерала домініканів Caietanusa († 1534).⁶⁾

Накреслимо один історичний образок з дальших перипетій еволюції доктрини про непомильність папи, щоб придивитись потайним рушійним силам тієї еволюції.

Езуїтський генерал Gonzalez пише про себе: «Коли я був вибраний на генерала (1687 р.), сказав мені папа (Інокентій XI) через свого сповідника о. Магассі, що він, собі на жаль, бачить, що наше товариство тепер зовсім забуває ціль, для якої св. Ігнатій первісно заснував його, тобто, для оборони апостольського престолоа; езуїти давніше так багато похвального зробили під тим поглядом, а тепер цілком мовчать, хоч ніколи не було потрібніше говорити і писати про те, ніж у цьому часі, коли так багато виступає проти св. престолоа; проти тих пише багато ченців і світських, але, оскільки він знає, ні один езуїт».⁷⁾ На це Gonzalez написав книжку на 960 сторінок про непомильність папи (проти галліканських артикулів з 1682 року). Інокентій XI умер (1689 р.) ще перед видруку-

⁶⁾ Hefele, там же. Стор. 749.

⁶⁾ Гл. Гетте: Еретичество папства (перекл. з франц.) в журналі: «Вера и Разум». Отдел Церк. Харьков 895. Т. I, ч. 2. Стор. 313—314.

⁷⁾ Цит. Döllinger u. Reich: Geschichte der Moralstreitigkeiten in d. röm. kathol. Kirche. Nordlingen 1889. Стор. 135—136.

ванням цієї книжки. А його наслідник, Александр VIII, заборонив її друкувати з огляду на розпочаті переговори з французьким урядом.

Бачите, папи то замовляли собі такі найвищі пеани про їхнє значення, то боялись пускати їх у світ — залежно від курсу політики. (Gonzalez також боявся явно признатись до своєї книжки, і видав її під псевдонімом.) Непомильність папи — це політична догма! Але ж у римській Церкві дух політики завжди поневолює духа євангельської правди.

Галліканський клир обурювався на доктрину про непомильність папи і емансипувався від поневолюючого папського примату. Ось що твердив славний Bossuet (1627—1704): «Згідно з галліканськими правилами, папське вирішення в предметі віри може бути проголошене у Франції тільки після торжественного прийняття, доконаного архієпископами і єпископами держави в канонічній формі і абсолютно свобідно».⁸⁾

Доктрина про непомильність папи довго мусіла дожидати свого часу, коли настануть такі політичні відносини, щоб можна було проголосити її як догму, ніби, як об'явлену правду вірн.

Це сталося на ватиканському Соборі 1870 р. — саме під ознаками остаточного упадку папської держави. Під напором італійських націоналістів, що прагнули до з'єднання Італії, папська держава вже від 1850 р. животіла тільки завдяки охороні чужих держав (Австрії та Франції). Від 1860 р. папі залишався тільки Рим з найближчою околицею — під охороною французького війська. Ось у таких політичних відносинах радив ватиканський Собор. Свій декрет про божественну владу і непомильність папи ватиканський Собор проголосив 18 липня 1870 р., а вже наступного дня розпочалась німецько-французька війна, якої наслідком було й те, що італійські націоналісти 20 вересня 1870 р. зайняли Рим.

Велика катастрофа завжди прихильно настроює людей до того, хто перебув чи перебуває катастрофу, коли це своя людина, а не ворог. Це була одна причина, що на Соборі, хоч і був сильний спротив, таки перемогла фанатична, «ура - папістична» фракція, і вірні римської Церкви спокійно проковтнули ще й ту «святу пілоплюку» (від папської Церкви тоді відірвалась невеличка група, з ученим Döllinger-ом на чолі, яка утворила «старокатолицьку Церкву»).

Друга причина була важливіша: сфери світської інтелігенції вже перестали інтересуватись та захоплюватися церковними справами. Їх захоплювали нові, ліберальні й раціоналістичні ідеї (пантеїзм, матеріалізм, соціалізм, революція...). Отже, догма про непомильність папи перемогла в римській Церкві завдяки неприродному ослабленню відпорних чинників, як хворому перед смертю «попускає». І знову скажемо, що це зрадлива догма!

*

Ціль психологічно стоїть на початку діла. Доктрина і догма про непомильність папи ніколи не були б появились у римській Церкві, якби римська Церква не рвалася до того, щоб у непомильному папі осягнути вершок своїх надій. Очевидно, перлись до того передовсім самі папи, але перся також і римський клир, бо і він бере участь у непомильності папи. Римська Церква нероздільно залежна від папства. Отже, чим вище стоїть папство, тим вище стоїть уся римська Церква.

⁸⁾ Цит. Гетте, там же. Стор. 504.

Римська Церква донині не має формально визначеної догми, що Церква з волі самого Христа є монархією та що папа є монархом у Церкві. Такі догми вражали б «побожне вухо», звучали б надто по-світському, по-державному. Римська Церква порадила собі таким способом, що «перескочила» обидві ці догми і схвалила їх з вищого становища (inclusive) догмою про непомильність папи. Як ми вже сказали, Церква — це школа, отже, хто навчає, той і заповідає. Непомильний папа непомильно навчає, отже, він абсолютно заповідає в Церкві.

Папи з давніх віків присвоювали собі право, що «prima sedes a nemine indicatur» (ніхто не має права судити першу столицю). Це означало, що папа є суверен, монарх, невідповідальний ні перед ким з людей. Але тільки непомильність папи мотивує це з релігійного становища: помильні люди не можуть судити непомильного пану. Абсолютистично-монархічний устрій римської Церкви в догмі про непомильність папи дійшов до свого вершка.

Те саме треба сказати про юрадізм, у якому римська Церква завжди кохалася (задля римської вдачі). Юридізм — це в сутті речі змеханізування людських відносин і життя.

Непомильністю папи шукання правди в римській Церкві змеханізовано пов *plus ultra*: непомильний папа все вирішує непомильно, тому всі вірні римської Церкви легко і просто доходять до єдності в усіх поглядах на сьогосвітні і тогосвітні справи й тайни: «Roma locuta, causa finita» (Рим сказав своє слово, справа скінчена). Дуже багатьом, і некатолікам, імпопує та єдність усієї науки, і той лад та той блиск, що є в римській Церкві. А все те в найвищій точці стверджує й канонізує непомильність папи. Право (*ius*) таким способом у римській Церкві поставлено понад правду або іншими словами: правду зрівняно з правом, як це є в державних законах.

Тяжко вичислити всі функції, які в римській Церкві сповняє непомильність папи. Римська вдача поривається до грубої реальності в релігійному житті («культ святої речі» в римській Церкві, а в грецькій — «словесна служба»). В непомильному папі римська вдача знаходить «другого Христа», «Бога на землі», якому дана вся власть на небі і на землі. Ось і «наглядний» доказ для вірних римської Церкви, ніби їх віра і Церква є єдино-правдиві; ніби римська Церква так високо стоїть над усіма іншими християнськими Церквами, як Бог над людьми (тому римська Церква ніколи не хоче знайтися з іншими на одній площі, щоб відноситися до них, як сестра до сестри); ніби римська Церква від самого Бога має панувати над усіма людьми, а котрі не слухають її, це, ніби, відступники від Христа, паршиві вівці.

Папистичні проповідники вічно чваняться: «нас веде Непомильний», «Непомильний по нашому боці». Всі вони непомильні, бо ж у них непомильна правда і непомильний оракул (папа), який усе нове в житті зараз непомильно вирішує. Як середньовічна шляхта була горда своїм шляхетством, так папистичний клир гордий своєю вірою і Церквою. Це зарозумілість у Божих справах, яка не відстає від зарозумілості старинних фарисеїв (а, власно, це єдиний гріх проти Св. Духа).

На основі своєї непомильності папи хваляться, що вони потрапляють непомильно розв'язати всяку проблему суспільного життя. Читаємо в енцикліці Пія XI «Про гноблення католицтва в Іспанії»: «Навпаки, як це виказала історія аж до останніх часів, чим завзятіше вороги Церкви стараються відвести народи від Намісника Ісуса Христа, тим тісніше, за допустом Провидіння, яке навіть із злого може вивести добрі наслідки,

народи бажають з'єднатися з Папою, тим голосніше кличуть, що тільки він може освітити уми, затемнені мракою численних помилок, він бо — як Ісус Христос — «має слова вічного життя».⁹⁾

А в енцикліці »*Quadragesimo Anno*» того ж папи читаємо: «Бо в тих справах, повірених нам Богом, скарб правди і дуже відповідальне завдання проповідувати цілість морального закону, викладати його і на-полювати, щоб той закон, чи він подобається, чи не подобається, зберігався, піддає без застереження Нашому найвищому осудові і суспільний устрій і саме господарське життя».

Таке (вічне й безмірне) самохвальство для нинішньої інтелігенції несмачне і вже ніхто з тих рядів не звертає на нього уваги. Але, як бачите, папи з титулу своєї непомильності відсвіжують претензію середньовічних пап, ніби вони мають також і найвищу світську владу на землі.

В нинішньому світі, де панує наука і спеціалізація, папи вже не можуть іншою фірткою тиснутись до захоплення влади над світом, як тільки фірткою своєї непомильності. Англієць *Bernard Russell* передбачає, що в майбутності державні уряди будуть «наукові»; а римська Церква в непомильному папі має вже від 1870 р. такий — і то аж наднауковий, бо непомильний — уряд. Папи — це, ніби, фахівці від непомильної розв'язки всяких життєвих проблем, через них, ніби, сам Бог говорить.

А папистичний клир доповість далші слова — висновки. Ось що пише загребський «Католичкі Ліст» (з 1935 р. ч. 24, стр. 299): «Папа не є тільки людиною. В своїй службі він взагалі не є людиною. Свою задачу і свою службу він не виконує людськими засобами... Папа — це голова світу (*prvak svijeta*). Він повинен вести світ і управляти ним, а всі вожді і міністри через нього». Але ж папа в середніх віках уже був диктатор над світськими володарями — і що ж? Чи історія не знає, як це було і як світ провалився під папами? Чи історія не знає, що адміністрація в папській державі була найгірша?

Римський клир годує свою душу химерними претензіями і химерними уроєннями замість годувати її простою євангельською правдою. Він запоморочений своїм психозом, тому нездібний критично поглянути ні на історію, ні на сучасність, ні на майбутність; свою Церкву він тільки величати вміє, а інші християнські Церкви тільки паплюжити. Догма про непомильність папи могла вирости тільки з такого психозу, і той психоз вона цементує, легалізує і освячує.

(Продовження буде)

⁹⁾ Львівські Архієпарх. Відомості з 1933 р., ч. VIII, стор. 123.

Великий обвинитель унії

I.

Відкриття книжки

«*Haebent sua fata libelli*» (книжки мають свою долю). Літом 1909 р. в селі Кобиловолоках під Теребовлею (Тернопільської обл.), місцевий парох о. Теофіл Царевич дав академікові В. Щурату зшиток старого рукопису формату малої 4-ки, написаний польською мовою. «Його я купив перед десятьма роками в Тернополі, разом із старим «Требником» митрополита П. Могили» — пояснив пан-отець.

Узявши в руки той рукопис, академік Щурат побачив, що він має 53 сторінки, засіяні дрібненьким польським скорописом з кінця XVII, або початку XVIII ст. Над першою сторінкою тексту видно було наголовок: «*Manuskripta W. Oycza Kamińskiego pisane do pewnego Uniata Litewskiego prześwko Uniatom, ale nie dokończzone*». «Такий наголовок міг вийти з руки тільки копіїста» — відразу подумав академік Щурат. А глянувши на кінець меморіалу о. Камінського, побачив він вислів «*vale*» (будь здоров) і ще більше переконався в слушності своєї думки. Адже вислів «*vale*» показував, що сам автор уважав свій лист закінченим, а незакінченим міг назвати його лише копіїст, хоч невідомо, з яких причин. Потім, при ближчому вивченні, академік Щурат і в середині рукопису знайшов ще інші докази, що в руках у нього було не оригінальне письмо о. Камінського, а його копія; на краях дев'яти сторінок уміщено короткий зміст деяких важніших уступів, а на сторінках 31, 34 і 38 збоку дописано пропуски; є також перекреслені рядки (на стор. 3-ій — 1, на 18-ій — 2 і на 23-ій — 4). Все це могло вийти лише від копіїста.

З самого тексту цього історичного документа неціненної вартості ясно видно, що автором його був о. Камінський, василянин, спершу генеральний вікарій перемиського уніатського єпископа Йоана Малаховського, з 1684 р. аудитор уніатської митрополії при Кипріані Жоховським. Таксамо з тексту можна точно і безсумнівно установити дату написання твору — 1685 р.

Простудіювавши рукопис, переклавши його на українську мову і додавши до нього науковий коментар, академік В. Щурат заходився, щоб його надрукувати. В 1914 р. друк книжки майже закінчувався, але вибухла перша світова війна, і справа відволіклась на цілих 15 літ. Щойно в 1929 р. книжку о. Камінського видала «Власна Допомога», товариство греко-католицького духовенства, під наголовком: «Василь Щурат, В обороні Потієвої Унії. Письмо о. Петра Камінського ЧСВВ, аудитора гр.-кат. митрополії 1685 р.»

Цей наголовок був штучно придуманий з тією метою, щоб книжку в Польщі можна було видати. Одначе, титул книжки не міг задурити чи-

тачів, бо зміст книжки цілком суперечний. І пішли обвинувачення, що «Власна Допомога» видала «схизматичну» книжку...

О. д-р Костельник написав рецензію про ту книжку під наголовком: «Недоля великого автора» (в «Ділі» за 6. III. 1929), в якій писав: «Відразу зчинився великий шум коло цієї книжки з такою дивною долею. Вмить одна група духовенства поставила її в стан обжалування, і її автора, і «Власну Допомогу»... Памфлет! Пасквіль! «Брильянт огиди і чорної клевети!» Супроти цього наголовок брошури — це очевидний глум або маскування якогось недоброго наміру видавців. Публікування цієї книжки заходом католицького товариства є ділом публічного згіршення». Не допомгло, що в обороні цієї виняткової своїм змістом книжки виступив публічно, на сторінках «Діла» з усією силою свого небуденного таланту о. д-р Костельник. «Замість тішитися з відкриття, що ми в миттєвості, саме в найкритичніших часах для нашої нації, мали висококультурних, духовно зрілих людей, що своїх сучасників переросли за 200 літ майбутності, замість брати собі науку з їх досвідів і просто «пророчих» поглядів, замість того — судороги страху й незадоволення, інкримінації. Щось зломане й хитке полишила історична формація в нашій психіці, і воно в цій, то в тій групі, при якій чи такій нагоді проявляється. В усякому певному себе народі по 240 роках кожному історичному документу воля. Так і Рим поступає. Який старинний, історичний документ може пошкодити народові чи Церкві, коли є самопевна свідомість? Ставити в стан обжалування видання історичного документу, і то перше видання, з якого світ щойно довідується, що такий документ існує, це в нинішніх часах заносить своєрідним — культурним — скандалом. Маскування якогось недоброго наміру?! У д-ра В. Шурата ціль не могла бути якась інша, як тільки наукова. «Провина» «Власної Допомоги» тільки в тому, що вирядувала книжку о. Камінського від сумної долі, бо книжка вже була призначена до крамниці «на масло». А якщо «Власна Допомога» і мала свою побічну ціль, то тільки ту, щоб наш інтелігентський загал, передовсім духовенство, довідалися, на які манівці зведено унію в давній Польщі та щоб оминати похибки предків. Ціль — гідна всяких студій, бо ми й знову опинилися в Польщі в тій самій атмосфері. А ніяка книжка досі так яскраво, систематично, бисто й приступно не змалювала тих манівців, як книжка о. Камінського. В інших авторів находимо фрагменти, силуети, а тут «фільмова цілість»... Але чи акти правдиві? Чи це не памфлет, не пасквіль? Хто підходить до книжки о. Камінського без упередження, той радше згодиться на протилежну крайність, що це не памфлет, але біль і плач Єремії пророка, який глядів на руїни Єрусалима. Найглибша повага, задума і болісні чуття характеризують психіку автора. А це не є пригожою почвою для памфлету. «Свідчуся Богом, небом і землею: стогне Христос в особах Своїх служителів» (32 стор.). «Гей, мій Боже! Не краще то тисячу раз умерти, ніж глядіти на таку огиду» (97 стор.). І так скрізь: Невже ж так виглядає пасквіль?! Важніші факти, що їх автор наводить стверджені й іншими, і польськими авторами... Автор книжки був людиною не тільки глибоко освіченою, але й з природи незвичайно талановитою. Його психологічна гама дорівнює гамі нинішніх письменників. З нього чудовий публіцист, його стиль блискучий, легкий, афоризмовий, підправлений бистроумною іронією... Автор має свій хід думок: «якщо одним задля унії, другим задля дизунії відбирають церкви, одне лихо» (20 стор.). «Обряд зберегти є ліпше, ніж заживати розкошів цілого світу, а не зберегти рівняється загибелі. Тож пристойніше воно не вибіхуватися з неприяні, залишити пусті обітницї, а розмовитися просто в очі й поговорити про спільну свободу церковну»

(36 стор.). Це точка тяжесті в цілій книжці. Передусім треба, щоб усі сили Русі нашлися в спільному таборі... Чи унія, як її розуміли і виконували сучасники о. Камінського, унія безоглядної асиміляції з латинським обрядом і польщиною, була добре зрозумілою унією?.. За галицьким церковним кордоном є польська унія (unia wschodniego obrządku). — Котрий з наших часописів захвалює перед нашими православними братами оцю «польську унію»?.. Як же осуджувати становище о. Камінського, коли той о. Камінський *redivivus* (знову живий) у цілій нашій нинішній суспільності? А воно й не може бути інакше, бо не вільно ні своїм, ні чужим надуживати унії для нищення обряду і народності». Це слова із статті о. д-ра Костельника.

Так виглядала (в скороченні) палка і глибока своєю аргументацією оборона о. д-ром Костельником книжки о. Камінського. Але чи могла вона допомогти, коли вся тодішня дражлива дійсність не отверезила з римського зачадіння багатьох пан-отців, а озобливо тих, кому більше всього перепало від о. Камінського. Оо. василяни зліквідували книжку найбільшого з василян! З обвинуваченням вони удалися до Рима, Рим натиснув на митрополита Шептицького, і митрополит заборонив продавати книжку. Її наклад зберіг покійний о. Володимир Садовський, парох Преображенської церкви у Львові, сховавши його в ризниці Преображенської церкви. Лише потайки могла вона розходитись, як колись в 1685 р., при своїй появі. І в 1929 р. для неї «не уприїде час»: Щойно нині в атмосфері свободи, яку принесла нам Православна Церква і нова наша дійсність, може стати відомою книжка о. Камінського. Подаємо далі виписи з цього історичного документа неоціненної вартості, про який мало хто знає і в Галичині, а вже напевно ніхто не знає на Східній Україні. Цього документа не знала наша українська наука, і ніде немає згадки про нього: ні в історичних працях, ні в історико-літературних курсах, ні в історії української Церкви, однаково греко-католицької, як і Православної.

Виписи з книжки

II

Автор пише: «За кореспонденцію Вашій Милості унижено дякую. Що Його Милість, львівський Отець, ані його брат, Старший гойський, про луцьку єпископію не конкурують, відомо мені вже відки інде. Одначе, нам пастиря треба, щоб не розсипалися вівці із стада. Щоб мав вийти привілей від Його королівської Милості, пана нашого милостивого, з докладом, щоб також латинники до вибирання грецького єпископа належали, це я вважаю підозрілим.

«Тож дуже добре сталося, що Ваша Милість повідомили о. єпископа львівського, теперішнього адміністратора митрополії і луцької єпископії, про той привілей, свіжо виданий проти прав і проти звичаю, бо кому ж це знати належить більше, кому дбати про майбутнє добро грецької Церкви і ненарушимість прав, як не йому?»

«А хто наробив тієї колотнечі? Я гадаю, що ніхто інший, як панове уніати, які, пильнуючи соймів, завдяки своїм великим доходам, як колись, так і в теперішніх часах безнастанно колотять нами, і що тільки можуть вигадати, вигадують на нашу загладу, та порізнуючи нас поміж собою своїми рогатими мудруваннями (*cornutis syllogismis*), зогиджують одного одному. Але не диво, бо не маючи що робити, як це дальше покажеться, чим же забавлялися б, як не тим, щоб нас розривати, хочаби поділити нас, щоб самим панувати.

«А заки докажуть чогось над нами, не залишають притягати нас до себе лагідними способами; особливо митрополит їх, о. Жоховський, який навертає нас до віри, покликаючись на привабливі обітниці многих привілеїв, виданих св. Отцем, і каже (Colloquium, ст. 41) скинути очима і увагою на ті папери: що то впродовж 85 літ зробив для уніатів св. Отець!

«Отож передовсім кладе він буллу Климента VII. Та булла (Colloquium, ст. 42) так починається: «Benedictus sit Pastor ille bonus». І даліше «Королеві Жигмонтові, дорогому синові нашому, вас і ваші церкви з посілостями їх ми гаряче поручили (efficaciter commendavimus) і зажадали від нього, щоб не тільки вас і те, що до вас належить, хоронив своєю силою і повагою, але щоб також вас оздоблював, підносив і в число сенаторів королівства уміщував, як довго будете оставатися в послушенстві для Римської Церкви і в єдності католицької віри, що — сподіваємось — при Божій допомозі буде вічно».

І продовжує далі о. Камінський:

«Тут поспитатися б в о. митрополита: коли той постулат і те гаряче поручення вінчалися успіхом? Певно, не може сказати інакше, тільки що ніколи, бо знали б ми про те, хто з уніатів, митрополитів або єпископів, був уміщений в число сенаторів королівства, дарма що всі вони оставалися в послушенстві для Римської Церкви і в єдності католицької віри. І не лиш сенаторського стільця не доступили панове уніати, але невдовзі прийшли до того, що, хоч і були, як сказано, гаряче поручені, то таки архієпископ уніатів не мав прецеденції (першенства) перед останнім біскупом, ба, навіть перед віленським суфраганом, який не хотів уступити її митрополитові-архієпископові, аж справа, занесена до Рима, зістала порішена декретом св. Отця. Аж тоді віленський суфраган уступає митрополитові-архієпископові прецеденцію, і то, як декрет каже, «після зрілого розваження справи». Гей, милий Боже! київський митрополит, якого юрисдикція сягає на 500 миль (рівного в світі не маєш!), що має сам таких могутніх і знатних суфраганів, своїм приступленням до Римської Церкви дослужився, що аж завдяки римському декретові доступив бідної прецеденції перед одним суфраганом! Маєш задля чого, отче митрополите, тріумфувати! Як тут сенаторського стільця доступити тобі, коли попередники твої мізерну прецеденцію ледве висварили! Мабуть, марна наша надія!

«Тут прикликаю цілий світ, нехай розсудить, чи то не природний розум каже, що архієпископ, з природного права, іде перед суфраганом, т.е. єпископом без юрисдикції? Нащо ж тут було з тією сваркою іти аж до Рима? Одначе, і розум не допоможе, коли гордість хопиться мізерної гадки, що суфраган повинен мати прецеденцію задля свого обряду. Але тією рацією вистрілили в порожне, бо декрет каже, що київському архієпископові прислугує прецеденція, та що тут відмінність обряду не повинна становити ніякої рації. Хто ж тут не бачить, що наш грецький обряд є в погорді у польських прелатів, коли задля самої відмінності обряду єпископи без юрисдикції не хотять у Вільні уступати правдивим архієпископам, яким є митрополит?»

«І так за Климента VIII панове уніати здобули сенаторський стілець; а за Григорія XV митрополит висварив собі прецеденцію перед віленським суфраганом. Порахуй літа, а побачиш значний поступ грецької Церкви в гонорах».

«Тепер пониження стрічає грецьких черців Ч. С. В. В: Дивилось на нього столичне місто Вільно, де під час в'їзду двох панів Паців — одного на єпископію, а другого на віленське воеводство — були прошені всі черці на процесію, щоб там поступати в порядку. Нам, василиянам, як першому

чини, припала, з давнього права, прецеденція зараз по латинським світським клирі. Противились тому домінікани. Аж вкінці, після втручання самого віленського єпископа, котрий тоді в'їздив на єпископію, стало на тім, що парами йшли — один домініканин, а другий василяннин — кожний праворуч ідучи. Не було кращої унії, як тоді, коли два чини помішалися!»...

«Нехай і тут застановиться, хто має розум, чи слушно хотіли мати першенство перед нами задля відмінності обряду? Бо коли та рація має вагу, то не лише домінікани, але навіть ті чини, які вчора появились або з'являються, захотять мати першенство перед нами. І послідовно не так ми, т. є. наш чин, але святий грецький обряд у панів латинників, бодай у Польщі (бо нас деінде, за винятком руських земель, дуже мало), буде поза законом, що нижче наглядно покажеться».

«Та що панове уніати не доступили досі місця в сенаті, я іншої причини не можу знайти, хіба ту, що римляни, тобто латинники, є в Польщі найбільшими ворогами Русі, і то, мабуть, наслідком давніх воєн. Бо що руські краї є завойовані поляками, це засвідчують усі історії і бачать очі. І вони бажали б (у своїй невитлумаченій ненависті), щоб Русі якнайскоріше не було. А що це не може бути, хіба аж по знищенні обряду, то переслідують грецький обряд на кожнім кроці. Його ж завжди далось би боронити, коли б єпископи мали місце в сенаті; через рівність достоїнств могли б легко й ті ненависті упасти. Отож, аби тих оборонців грецького обряду не було, відмовляється єпископам місця в сенаті, хоч це зовсім несправедливо і не по думці Церкви, Христа і папи. І ми бачимо це дуже добре: коли єпископи сенаторського крісла не доступлять, то грецький обряд, церемонії і церковні права загинуть скоріше, ніж коли б вони (єпископи) не були в унії».

«А що ми тепер маємо грохи свободи в обряді і в церемоніях, так це лише тінь свободи. Мають це й ті євреї, що є зайді, в котрих обряд — не обряд. Ми ж тут породилися, за цю вітчизну батьки наші кров проливали; та й не на основі привілеїв повинні ми користуватися своїм обрядом, але силою спільної Церкви Христової. Та ні! Все, що Русь має, обряд і церемонії, все бажать викоринити. Прислухатися в школах, як латинську молодь проти руського народу юдять, яке там глузування з самих же уніатів. Коли посміяться, то над русином. «Кобусниками» їх називають, так що не один, віікаючи перед сміхом, мусить покинути школи. Інші криються з тим, що вони русини, і забираються в чужі краї, позмінювавши прізвища. А що за богохульства творять на благослуження! Церкви інакше, як божницею, не називають; як можна, то і з церковних риз на комедіях сміхи творять; по вулицях за духовними «Господи помилуй» кричать, і хлопами називають їх, каміння за ними кидають. І все воно — овоч гарної шкільної науки. А хоч публічно, не із страху перед скандалом, як радше задля якоїсь удаваної пошани, не ганять Літургії, все-таки студентів русинів на Літургію не пускають, але кажуть їм бути на своїх богослуженнях; коли хтось не буде, то йому різками дадуть, так що хлопець ледве раз до року буде в своїй церкві, де йому все видається дивне, тож і воліє потім змінити обряд. А ксьондзи до церков їх ходять та під час найбільших богослужень і празників вівтарі там собі фундують з великим змішанням грецького богослуження, так що часом грецькі духовні з одчаю опускають свої співання. Так то панове уніати зовсім у неволі римських ксьондзів. І нехай би тільки в найменшій їм не догоджею, зараз охрестять схизматиком. Вкінці, щоб Русь ставалася поляками, церкви в них на костели відбирають. Іншої рації нема, хіба та, що єдність свята. Коли б сказав хтось що-небудь, то зроблять його

бунтівником, козаком, так що й життя буде непевний, як це й покажеться з нижчеподаного прикладу».

«Є містечко, іменем Тилич, в мушинському ключі, в державі і дієцезії краківського біскупа. Згодом засів те місце наш руський народ. І збудували собі церкву. Було так літ сто. Ніякого костела не було, бо не було ніякого поляка! А що містечко дуже може завелося, то для частих гостей, урядників біскупа, збудовано костел, до чого Русь пильно допомогла, бо й самі дерево ввозили. Дано туди ксьондза. Той, коли тільки настав, бачучи, що ніхто до костела не ходить, почав Русі труднощі робити й міркувати, як би церкву відібрати, а руський народ до костела навестити... Бувала та церква замикана часто. Аж вкінці настав третій плебан — головний неприятель Русі. Той заявив, що тиличани є схизматики (хоч там дизунії нема на кільканадцять миль), а то тому, що до костела ніяких жертв не носять. Обаламучений тією рацією краківський біскуп, кс. Малаховський, рація — не рація, зіслав свого сестринка, мушинського старосту й казав русинам церкву відібрати».

Далі автор яскраво змальовує сцену насильства, з яким забрано було в тиличан їх церкву.

«Яке там нарікання, плач і лемент зчинили люди під час відбирання тієї церкви, годі вповісти. Жінки й діти, в домах і по вулицях, кидалися на землю й голоси аж до неба підносили; не було духа, що сльозами не залився б...»

«Бідні тиличани, щоб не бути жертвою насильства, звернулися за своєю церквою громадно і одиодушно до свого єпископа, Його Милості о. Малаховського. Ставав їх єпископ, як міг, і посилав кілька разів свого генерального намісника, о. Камінського, упоминаючись і просячи віддання тої церкви, але — горохом о стіну. Писав і сам Його Милость король, пан наш милостивий, гаряче жадаючи привернення тієї церкви руському народові, але й те не допомгло. Вкінці справу порішено при допомозі рогатого силогізму: або тиличани є уніати, або вони не є уніати; коли вони уніати, то нехай ходять до костела, бо єдність свята; коли ж вони не є уніати, то в них, як схизматиків, вільно відібрати церкву. І так рогатий силогізм відколов неповинну Русь від церкви, що її сотки літ посідала. Не одній церкві так станеться, бо бачу, що такий рогатий силогізм, як уніатів, так і дизунітів коле; коли одним задля унії, другим задля дизунії відбирають церкви, — одне лихо. Зверталися за тією церквою до Його Милості теперішнього папського нунція, але й те було без успіху. Не поможе право, коли програв справу. Досить, що з того видно, що римські ксьондзи всіма силами намагаються викоринити грецький обряд».

«Подібна пригода сталася в перемиській єпископії 1681 року. Між Тичином і Ряшевом є село, зветься Залісся. Там від кількох сот літ була церква. Ксьондзи всіма силами старалися або скасувати її, або обернути на костел. Коли помер тамошній духовний, приїхав кс. комендарій перемиського єпископа, і не кажучи нікому ані слова, ані дідичній пані, ані людям в селі, пішов до церкви, відбив колодку, образи, намальовані грецьким звичаєм, викинув і порізав, з чого, своїм звичаєм, поставив вівтар. Аж пані, надворна маршалкова, бачучи, що задля відбирання тієї церкви розсипаються її піддані, більше ніж благородно віддала Русі церкву й осадила там черця, привізши його з Супрасля. Біскуп теж бачив, що трудна справа, ніби то й забув про церкву. З того прикладу можна пізнати, що добродіям римським ксьондзам треба не єдності, але заглади грецького обряду».

(Продовження буде)

ХРОНІКА

ВІДКРИТТЯ ЛЕНІНГРАДСЬКОЇ ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ І ДУХОВНОЇ СЕМИНАРІЇ

14 жовтня 1946 р., в день Покрови Божої Матері, відбулось відкриття Духовної Академії і Духовної Семинарії в м. Ленінграді. На торжество прибув з Москви Святіший Патріарх Алексій і заступник Голови Ради у справах Руської Православної Церкви при Раді Міністрів СРСР С. К. Белишев. Як гість був присутній архієпископ Адам із США.

Торжество почалось Службою Божою, яку відправляв Святіший Патріарх Алексій в сослуженні митрополита Григорія, архієпископа Адама і 6-ти священників.

Відкриття Духовної Академії і Духовної Семинарії доконав Високопреосвященний Григорій, митрополит Ленінградський. В своїй промові він говорив про те, який зв'язок має сьогоднішня Академія з Академією, що існувала до 1918 р. та із спробами її продовження після революції.

В 1918 р. відкрито Пастирсько-богословську школу, а в 1919 р. Петроградський Богословський Інститут. Крім богословських, філософських і церковно-історичних предметів були введені ще такі нові предмети: історія релігії, релігійна метафізика, агіологія, християнська містика, християнська соціологія, християнська педагогіка, християнське мистецтво, історія руської релігійної самосвідомості. В інституті на I-ому курсі в 1920 р. було 100 осіб, з них 32 особи з вищою освітою. Але через три роки Інститут самостійно закритися (з причини сильного натиску обновленців). Лишилися тільки Богословські курси, які в 1925 р. були перейменовані в Вищі Богословські курси. В зв'язку з внутрішніми церковними незгодами (поява йосифлянського розколу) ті курси в 1928 р. були закриті.

Так було аж до 1944 р. В цьому ж році в Москві відкрився Богословський інститут і Богословсько-пастирські курси, які тепер перейменовані в Духовну Академію і Духовну Семинарію. В 1945 р. в Ленінграді відкрито Богословсько-пастирські курси.

Високопреосвященний митрополит Григорій пояснив, чому тим школам присвоєно старі назви: «Маючи на увазі вищі інтереси Церкви і завдання Православ'я в сучасних умовах життя, православному пастиреві необхідна сила богословських знань, нагромаджена в працях попередньої духовної школи. Нашим завданням є сприйняти те багате насліддя і пустити його в життя. Нова школа не повинна залишитися схоластичною виравою розуму, ні сухою теорією християнства; вона перш за все повинна бути керівним принципом життя, побудованого на євангельських основах, за прикладом св. Отців і подвижників Церкви».

Промовляв також Святіший Патріарх Алексій про значення духовної школи, та вказав на недоліки старої школи, щоб запобігти повторенню їх тепер і в майбутньому.

На першому курсі Семінарії є 28 осіб, на 3-му курсі — 30 осіб, а на 1-му курсі Академії — 16 осіб.

Викладовчий персонал складається із 3 професорів, 5 доцентів і 2 викладачів.

Є бібліотека, що налічує до 10 тисяч томів.

Для студентів є гуртожиток на 40 осіб, а також їдальня з трьохразовим харчуванням.

ПАСТИРСЬКО-БОГОСЛОВСЬКІ КУРСИ В ОДЕСІ

На церковному Соборі, що відбувся в Москві 1943 р., була винесена постанова про відкриття Пастирсько-богословських курсів в кожному єпархіальному місті.

Ідучи за цією постановою, Преосвященний Сергій, єпископ Одеський і Кіровоградський, з благословення Святішого Патріарха Алексія і за дозволом Уряду, 15 липня 1945 року відкрив Пастирсько-богословські курси в м. Одесі. Відкриття відбулося з великою урочистістю, на яку прибули всі священики м. Одеси і представники духовенства Одеської і Кіровоградської областей. Всеночну і Службу Божу відправляв єпископ Сергій в сослуженні 30 священиків. Співав архієрейський хор (70 осіб) під управлінням диригента архієрейського хору, професора Одеської консерваторії К. К. Пигрова.

На другий день, 16. VII, в аудиторії курсів у присутності Владика, духовенства, гостей і слухачів були прочитані лекції на такі теми: «Релігія і мораль» і «Основні питання душпастирювання».

На закінчення урочистості відкриття Пастирсько-богословських курсів в м. Одесі в кафедральному соборі відбувся духовний концерт в виконанні архієрейського хору.

Пастирсько-богословські курси знаходяться в Пантелеймоновському монастирі.

Для слухачів є спеціальний учбово-виховний устав.

В 1946 р. Одеські Пастирсько-богословські курси перейменовані в Одеську Духовну Семінарію.

ВІДКРИТТЯ ДУХОВНОЇ СЕМИНАРІЇ У КИЄВІ

В столиці України 18 лютого 1947 р. відкрито Духовну Семінарію. Це радісний факт в житті нашої Православної Церкви; бо нова духовна школа, подібно до своїх попередниць, Київської Духовної Академії і Києво-Могилянської Колегії, дасть для Церкви високоосвічених душпастирів і буде розсадником духовної культури та богословської науки в нашому народі.

